

Gálfalvi Zsolt

Az utolsó mondat

Az ember tragédiájának szavai szállóigékké váltak; történelmi fordulatok és hétköznapi helyzetek, társadalmi mozgástörvények és emberi magatartások magvát, szerkezetét, kapcsolódásait világítják át, értetik meg, avatják ismerőssé lényegláttató erővel. A szállóige a közösségi tudat sejtjévé szerveződött gondolat. Madách művének szellemi nagyságrendjét szállóigéinek önállósodott, értelemgerjesztő működése is jelzi. Mélysége és egyetemessége átfogja az emberi lét dimenzióinak szinte teljességét, a változó és az ismétlődő szemképráztató játékait magával sodróan érzékelhetővé varázsolva. Ezért szólít meg ma is kortársként minket a mű. Mi több, alapgondolatainak érvényességét a történelem tektonikus mozgásai tovább telítik, dúsítják.

Mindez, ami velünk, általunk és körülöttünk történik az utóbbi esztendőkből, úgy tűnik szemléltető ábrája azoknak a mozzanatoknak, amelyekből *Az ember tragédiája* történelmi színei felépülnek. 1989-ben, 90-ben Ádám újra a világkezdeti ragyogás fényében láthatta a totalitarizmus összeomlása után kibontakozó lehetőségeket, eszményeinek megvalósulásában reménykedve, biztató illúziókkal telten. És mint minden történelmi színben – az emberiség történelmi sorsalakulásának művészi párlataiban – bekövetkezett a kiábrándulás, a szembesülés a könyörtelen valósággal, mindazzal, amivel itt Európa közepén küszködünk, az átmenet szörnyű, sorsrontó ellentmondásaival. Ennek a küzdelemnek a feltételei kedvezőbbé váltak, de törvényei alapvetően nem változtak meg. A hatalomért vívott harc vad torzulásai, az erőszak, a gyűlölet, a türelmetlenség, a gyilkos, agresszív nacionalizmus tobzódása, az irracionális felelőtlenesség gátolja az értelmes, teremtő életet. Némileg leegyszerűsítve: a tizenkettedik szín, az embertelen falanszter után Ádám mintha a tizenegyedik, a londoni színbe érkezett volna vissza. És a tizenharmadik illetve tizennegyedik szín vészterhes figyelmeztetése változatlanul érvényes.

De változatlanul igaz a mű egésze – biológiailag és társadalmilag behatárolt, determinált emberi lét tragikumának és a küzdelem értelmének összetartozása is. *Az ember tragédiájának* egyetemes nagysága az emberi sors lehetőségeivel és lehetetlenségeivel való szembesülés szellemi és erkölcsi erejének sugárzásában rejlik.

Madách műve, mint az emberi szellem minden csodálatos alkotása, azt példázza, hogy az ember legjobb egyedeiben képes sorsának megértésére és így az értelmes cselekvésre is.

Az ember tragédiájának írója egyik esztétikai dolgozatában azt fejtegeti, hogy a történelmileg alakuló embercsoportok, közösségek a szellem alkotásaiban élnek maradandóan. Hadd folytassuk ezt a gondolatot azzal a szelíd hittel, hogy Madách műve a mi nemzeti közösségünk élet- és alkotóerejének egyik egyetemes érvényű érve. Amikor itt, Balassagyarmaton, a költő szülőföldjén évente összeseregglünk, mi határon inneni és túli, de az anyanyelv közös hazájában élő magyarok – együtt azokkal, akik fogékonyak az egész emberiséget gazdagító szellemi értékeinkre – s ezzel tanúsítjuk a hétköznapi küszködéseiben megőrzött ragaszkodásunkat ahhoz, ami az esendő emberben néha valóra váló lehetőség, a feladhatatlan reményt éltetjük tovább.

Minden főhajtás a szellemi értékek előtt aládúcolja *Az ember tragédiájának* sokszor vitatott, elfeledett vagy éppen gúnyolt és mégis szállóigévé vált, nélkülözhetetlen utolsó mondatát.

Mint minden januárban, Madách Imre születésének évfordulóján, az idén is visszhangos emlékünnepséget rendeztek Balassagyarmaton, a költő szülőföldjének központjában, Alsó-Sztrégova és Csesztve szomszédságában. Ez a vidék nemcsak Madách életének emlékeit őrzi, hanem példás következetességgel, leleménnyel serkenti a mű kutatását, hatásának továbbgyűrűzését is.

Az idei emlékünnepségen a fenti sorok írójának kellett volna – megüszelő felkérésre – köszöntőt mondania. Utazását egy baleset lehetetlenné tette, s így ez a telefaxon küldött vázlat hangzott el a Mikszáth Kálmán Művelődési Központ termében. (– G.Zs.)

(Megjelent A Hét [Bukarest] 1996. február 2-i számában)